

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
Факультет психології, політології та соціології
Кафедра психології

**Кваліфікаційна робота -
бакалаврський дослідницький проєкт**

053 «Психологія»

на тему:

«Психологічні особливості ціннісних орієнтацій молоді у сучасному
українському суспільстві»

Виконав: здобувач 4 курсу, 5 групи
галузь знань: 05 «Соціальні та
поведінкові науки»
спеціальність 053 «Психологія»
Вотчал Олексій Вікторович
Керівник: к.психол.н., доцент
Татьянчиков А.О.
Рецензент: к.політ.н., доцент
Шмаленко Ю.І.

Одеса – 2026

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

Факультет **психології, політології та соціології**

Кафедра **психології**

Рівень вищої освіти **перший (бакалаврський)**

Галузь знань **05 «Соціальні та поведінкові науки»**

Спеціальність **053 «Психологія»**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідуюча кафедрою психології

д.ю.н., канд. психол.н., проф.

_____ О.М.Цільмак

«___» _____ 20__ року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

(бакалаврський дослідницький проект)

Вотчала Олексія Вікторовича

1. Тема роботи «Психологічні особливості ціннісних орієнтацій молоді у сучасному українському суспільстві»
2. Керівник роботи к. психол. н., доцент Татяничков Андрій Олександрович затверджені наказом НУ «ОЮА» від «__» ____ 2026 року № _____
2. Строк подання здобувачем роботи _____ 2026 року
3. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів бакалаврської роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Підготовка концепції К.Р. і затвердження плану К.Р.	грудень, 2025	
2.	Вивчення нормативного матеріалу, спеціальної літератури, аналіз та узагальнення матеріалів	грудень, 2025	
3.	Написання Вступу	грудень, 2025	
4.	Написання 1 розділу М.Р.	січень, 2026	
5.	Написання 2 розділу М.Р.	січень, 2026	
6.	Написання Висновків	лютий, 2026	
7.	Подання К.Р. на кафедру та рецензування	лютий, 2026	
8.	«Малий захист» К.Р. на кафедрі	квітень, 2026	
9.	Прийняття рішення про допуск К.Р. до захисту	травень, 2026	
10.	Захист К.Р. в ЕК	червень, 2026	

Здобувач

_____ (підпис)

_____ (ініціал та прізвище)

Керівник роботи

_____ (підпис)

_____ (ініціал та прізвище)

АННОТАЦІЯ

Вотчал Олексій Вікторович. Психологічні особливості ціннісних орієнтацій молоді у сучасному українському суспільстві. Кваліфікаційна робота на здобуття кваліфікаційного ступеня бакалавра за спеціальністю 053 «Психологія». - Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2026.

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню психологічних особливостей ціннісних орієнтацій молоді у сучасному українському суспільстві. У роботі здійснено теоретичний аналіз наукових підходів до розуміння цінностей та ціннісних орієнтацій особистості, розкрито психологічні особливості їх формування у молодому віці, визначено основні чинники, що впливають на становлення ціннісної сфери сучасної молоді в умовах суспільних трансформацій та воєнного стану.

Емпіричне дослідження проведено на вибірці 50 осіб молодого віку (18-26 років) з використанням авторської анкети, методики ціннісних орієнтацій М. Рокіча та тесту смисложиттєвих орієнтацій (СЖО) Д.О. Леонтьєва.

Результати дослідження засвідчили, що у структурі ціннісних орієнтацій молоді домінують особистісні цінності (82%), зокрема спрямованість на індивідуальне благополуччя, самоствердження (76%) та автономність (72%) індивідуалістичних цінностей). Встановлено, що (42%) респондентів мають високий рівень осмисленості життя, а (48%) - середній рівень. Виявлено поєднання індивідуально-орієнтованих цінностей із збереженням значущості професійної діяльності (62%) та міжособистісного спілкування (68%). Розроблено практичні рекомендації щодо оптимізації ціннісно-сміслової сфери молоді.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, молодь, термінальні цінності, інструментальні цінності, смисложиттєві орієнтації, осмисленість життя, особистісні цінності, суспільні трансформації.

ABSTRACT

Votchal Oleksii Viktorovych. Psychological features of value orientations of youth in modern Ukrainian society. Qualification work for the qualification degree of Bachelor in specialty 053 «Psychology». - National University «Odesa Law Academy», Odesa, 2026.

The qualification paper is devoted to the study of psychological features of value orientations of youth in modern Ukrainian society. The paper provides a theoretical analysis of scientific approaches to understanding values and value orientations of the individual, reveals the psychological features of their formation at a young age, identifies the main factors influencing the formation of the value sphere of modern youth in the context of social transformations and martial law.

The empirical study was conducted on a sample of 50 young people (aged 18-26) using the author's questionnaire, M. Rokeach's value orientations method, and D.O. Leontiev's life-meaning orientations test (LMO).

The results of the study showed that personal values dominate the structure of value orientations of young people (82%), in particular, focus on individual well-being, self-assertion (76%) and autonomy (72%) of individualistic values). It was found that (42%) of respondents have a high level of life meaningfulness, and (48%) have an average level. A combination of individually oriented values with the preservation of the importance of professional activity (62%) and interpersonal communication (68%) was revealed. Practical recommendations for optimizing the value-semantic sphere of young people have been developed.

Keywords: value orientations, youth, terminal values, instrumental values, life-meaning orientations, meaningfulness of life, personal values, social transformations.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МОЛОДІ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	12
1.1. Етапи проведення дослідження.....	12
1.2. Обґрунтування та вибір методів дослідження.....	14
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МОЛОДІ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	19
2.1. Інтерпретація та аналіз результатів емпіричного дослідження.....	19
2.2. Практичні рекомендації щодо оптимізації ціннісно-сислової сфери.....	34
ВИСНОВКИ.....	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	41
ДОДАТКИ.....	45

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасне українське суспільство перебуває в умовах стрімких соціальних, економічних та культурних трансформацій, що суттєво впливають на систему цінностей молодого покоління. Саме молодь є найбільш чутливою до суспільних змін соціальною групою, яка активно засвоює нові норми, ідеали та моделі поведінки. Ціннісні орієнтації виступають важливим компонентом структури особистості, визначаючи життєві цілі, мотивацію діяльності, особливості соціальної поведінки та процес самореалізації. В умовах воєнного стану, глобалізації, цифровізації та зміни суспільних пріоритетів особливої актуальності набуває дослідження психологічних особливостей ціннісних орієнтацій молоді, їх структури та чинників формування. Вивчення зазначеної проблеми сприятиме глибшому розумінню психологічних особливостей сучасної молоді та розробці ефективних програм її соціально-психологічної підтримки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічне підґрунтя дослідження ціннісних орієнтацій закладено у фундаментальних працях зарубіжних науковців. Milton Rokeach розділив цінності на термінальні та інструментальні. Schwartz S. H. розробив теорію універсальних цінностей (10 типів, організованих у кругову структуру) та створив методики PVQ та SVS [29]. A. Maslow у теорії ієрархії потреб показав, що актуалізація вищих цінностей можлива лише після задоволення базових потреб. C. Kluckhohn запропонував концепцію ціннісних орієнтацій, що включає когнітивний, афективний та конативний компоненти. G. Hofstede виокремив культурні виміри (індивідуалізм – колективізм, дистанцію влади, уникнення невизначеності), які впливають на ціннісні пріоритети поколінь.

Українські дослідники активно вивчають ціннісну сферу молоді. Михайлишин У. Б. запропонувала структурно-функціональну модель, яка включає ситуаційні, лабільні, стабільні цінності та цінності особистісного ядра [15]. Гріньова О. М. на вибірці 205 студентів встановила, що найбільш значущими для юнаків є цінності кохання та професійної самореалізації [10].

Вознюк О. М., виокремивши три типологічні групи молоді, констатувала зниження цінності освіти та класичної культури [9]. Сосніхіна С. Є. (методика М. Рокіча) визначила домінуючими термінальними цінностями студентів «Здоров'я», «Любов», «Хороших друзів», а інструментальними - «Життєрадісність», «Вихованість», «Освіченість», «Чесність» [21].

Саяпіна С. та Боженко І. виокремили три функції ціннісних орієнтацій: залучення до системи норм соціуму, сприяння самоствердженню особистості та гармонізацію внутрішнього світу [19]. Олексін Ю. П. зі співавторами виокремили у структурі ціннісних орієнтацій когнітивний та емоційний компоненти [17].

Безлюдна Н. наголошує, що воєнний стан актуалізував проблему формування національних цінностей у молоді як чинника консолідації суспільства [2]. Бібик Д. встановив, що в умовах війни посилюється значущість безпеки, захисту держави та національної єдності [4]; в іншій праці визначив, що для молоді найбільш значущими є цінності освіти, професійної самореалізації, сім'ї та здоров'я [5].

Васильченко С. В. на вибірці 40 осіб (18-25 років) встановила домінуючими цінностями молоді «Безпеку» (79,6%), «Прихильність» (74,3%) та «Саморегуляцію» (63,3%); (61,7%) респондентів мають високий рівень суб'єктивного контролю, що корелює з більш визначеними цінностями ($r=0,712$, $p\leq 0,01$) [8]. Бліхар М. П. дослідила духовні цінності студентської молоді як чинник соціалізації та самореалізації [6]. Огінська Р. Т. висвітлила роль вищої освіти у становленні ціннісної сфери молоді [16]. Чечель В. А. показав, що узгодженість цілей із цінностями сприяє психологічній стійкості в умовах соціальних трансформацій [24]. Федоренко А. Ф. зазначив, що для молоді характерне прагнення до впевненості у собі, матеріальної та професійної незалежності [23]. Куряча Т. наголосила, що сформована система ціннісних орієнтацій забезпечує гармонію внутрішнього світу особистості в умовах війни [12]. Паламар С. П. та Кондратюк С. Г. наголосили на ролі

освітнього процесу як сенситивного періоду формування ціннісних орієнтацій [18].

Губа З. С. на вибірці 28 осіб (17-31 рік) виявила, що для студентів характерні цінності свободи, любові та творчості; для працюючої молоді - здоров'я, безпеки сім'ї, професійної самореалізації; для молоді у пошуку себе - свободи, осмисленості існування та різноманіття життя. Основними чинниками формування ціннісної сфери виступають сім'я, соціальне оточення, інформаційне середовище та освітній простір [11]. Бочелюк В. В. розглянув структуру, функції ціннісних орієнтацій та їх роль як регулятора соціальної поведінки [7]. Сензерліхт М. В. встановила, що ціннісні пріоритети виступають важливим чинником вибору професії та кар'єрної успішності [20]. Чорна Г. В. здійснила дефінітивний аналіз національних ціннісних орієнтацій студентів [25]. Щєпова Д. Р. дослідила ієрархію термінальних та інструментальних цінностей студентства [26].

Зарубіжні дослідження свідчать: Pavlova K. N. та Dagbaeva S. B. виявили негативні кореляційні зв'язки між ідентичністю та ціннісними орієнтаціями [28]. Tuominen J. зі співавторами (n=2297, Фінляндія) встановили, що цінності стимуляції мають прямий позитивний зв'язок із задоволеністю життям [31]. Максим окреслила концепції дезорганізації ціннісної системи, ціннісної втоми в умовах війни [13]. Shpyh N. дослідила формування морально-духовних цінностей учнівської молоді в умовах воєнного часу [30]. Півєв А. визначив провідними цінностями покоління Z доброзичливість, самостійність та гедонізм [27].

Як зазначає І. Д. Бех, «цінності молоді - це не лише індикатор розвитку суспільства, а й дзеркало його травматичного досвіду» [3].

Мета дослідження - теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити психологічні особливості ціннісних орієнтацій молоді у сучасному українському суспільстві.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз наукових підходів до вивчення цінностей та ціннісних орієнтацій особистості, а також психологічних особливостей їх формування у молодому віці.
2. Розробити програму емпіричного дослідження ціннісних орієнтацій молоді та обґрунтувати вибір психодіагностичного інструментарію.
3. Емпірично дослідити особливості ціннісних орієнтацій сучасної молоді та здійснити аналіз отриманих результатів.
4. Розробити практичні рекомендації щодо розвитку та формування позитивної системи цінностей молоді.

Об'єкт дослідження - ціннісні орієнтації особистості.

Предмет дослідження - психологічні особливості ціннісних орієнтацій молоді у сучасному українському суспільстві.

Методологічна база дослідження. У підґрунтя кваліфікаційного дослідження покладено систему загальнонаукових та специфічних методів пізнання. Для досягнення сформульованої мети та розв'язання поставлених дослідницьких завдань застосовано наступні наукові підходи:

- теоретичні методи: аналіз наукової літератури (синтез та критична оцінка існуючих концепцій, виявлення прогалин у дослідженнях); систематизація (впорядкування та структурування інформації для виявлення закономірностей); класифікація (розподіл об'єктів дослідження за певними ознаками); узагальнення отриманих результатів (формулювання загальних висновків на основі окремих фактів); порівняльний аналіз (зіставлення теоретичних моделей з емпіричними даними, отриманими в ході дослідження); формування обґрунтованих висновків (синтез результатів та формулювання основних положень).

- емпіричні методи: цілеспрямоване спостереження (фіксація проявів досліджуваних явищ у реальних умовах); тестування (застосування стандартизованих психометричних інструментів для оцінки досліджуваних характеристик).

- інтерпретаційні методи: аналітичне дослідження (розгляд отриманих даних з метою виявлення глибинних зв'язків та закономірностей); концептуальне тлумачення (інтеграція результатів дослідження в існуючий теоретичний контекст, розширення та уточнення наявних знань); компаративний аналіз (зіставлення результатів дослідження з попередніми науковими даними, представленими в психологічній літературі, виявлення схожостей та відмінностей).

- математично-статистичні методи: кількісний аналіз даних, частотний аналіз.

Цей комплексний підхід забезпечив всебічне вивчення досліджуваної проблеми, поєднання теоретичного аналізу з емпіричними даними та обґрунтованість отриманих висновків.

Методики дослідження:

1. Авторська анкета «Психологічних особливостей ціннісних орієнтацій молоді у сучасному українському суспільстві» [1].
2. Методика ціннісних орієнтацій М. Рокіча [14].
3. Тест смисложиттєвих орієнтацій» (СЖО) [22].

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження можуть бути використані для розробки практичних рекомендацій щодо формування позитивних ціннісних орієнтацій молоді, розвитку їхньої життєвої спрямованості та усвідомленого життєвого вибору. Отримані дані можуть бути корисними для практичних психологів, соціальних педагогів, викладачів закладів вищої освіти та фахівців молодіжної сфери під час організації психоосвітницької, виховної та консультативної роботи з молоддю. Крім того, результати дослідження можуть бути використані при розробці програм особистісного розвитку, професійного самовизначення та психологічного супроводу молоді в сучасних соціокультурних умовах.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг

роботи становить 40 сторінок. Список використаної літератури налічує 31 найменування, а також робота містить 4 таблиці та 15 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МОЛОДІ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

1.1. Етапи проведення дослідження

Дослідження з теми «Психологічні особливості ціннісних орієнтацій молоді у сучасному українському суспільстві» проводилося у декілька етапів.

На першому етапі було сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет та гіпотезу дослідження.

Гіпотеза дослідження полягала у припущенні, що ціннісні орієнтації сучасної молоді характеризуються переважанням цінностей особистісного розвитку, самореалізації, сімейного благополуччя та соціальної стабільності, а особливості їхньої структури пов'язані зі смисложиттєвими орієнтаціями особистості.

З метою емпіричного дослідження психологічних особливостей ціннісних орієнтацій молоді було розроблено авторську анкету, спрямовану на вивчення життєвих пріоритетів, особливостей формування цінностей, ставлення до сім'ї, освіти, професійної діяльності, самореалізації та інших значущих сфер життя (див. Додаток А). Анкета була адаптована для проведення у Google Forms, що забезпечило зручність збору емпіричних даних та анонімність відповідей респондентів [1].

Вибірку дослідження склали 50 осіб молодого віку, які є здобувачами вищої освіти. Вік респондентів становить від 18 до 26 років, середній вік досліджуваних - 21 рік. Гендерний склад вибірки був представлений 37 жінками (74%) та 13 чоловіками (26%). Такий склад вибірки дозволив отримати дані щодо особливостей ціннісних орієнтацій сучасної молоді та здійснити аналіз їхньої ціннісно-сміслової сфери.

Базою проведення дослідження став Національний університет «Одеська юридична академія». Усі респонденти були поінформовані про мету

дослідження, добровільний характер участі та гарантії конфіденційності, що сприяло підвищенню достовірності отриманих результатів.

Наступним етапом стало проведення психодіагностичного обстеження, у межах якого було здійснено підбір валідних та стандартизованих методик відповідно до мети дослідження. Серед них було обрано методику ціннісних орієнтацій М. Рокіча [14] та тест смисложиттєвих орієнтацій (СЖО) [22].

Методика М. Рокіча спрямована на дослідження індивідуальної системи ціннісних орієнтацій особистості та дозволяє визначити ступінь значущості термінальних і інструментальних цінностей, які регулюють поведінку людини. Вона дає змогу виявити провідні ціннісні пріоритети молоді та особливості їхньої ієрархічної структури. Тест смисложиттєвих орієнтацій (СЖО) використовується для дослідження осмисленості життя особистості, визначення життєвих цілей, задоволеності процесом і результатами життя, а також особливостей локусу контролю. Методика дозволяє оцінити рівень сформованості смисложиттєвих орієнтацій молоді та їхній взаємозв'язок із системою цінностей.

При відборі методик враховувалися їхні психометричні характеристики, зокрема валідність, надійність та стандартизованість. Валідність забезпечує відповідність методик предмету дослідження, надійність гарантує стабільність результатів, а стандартизованість забезпечує однакові умови проведення діагностики для всіх респондентів.

Отримані результати були систематизовані та представлені у вигляді таблиць і діаграм, що дало змогу здійснити їх подальший аналіз, визначити особливості ціннісних орієнтацій сучасної молоді та встановити специфіку їхнього зв'язку зі смисложиттєвими орієнтаціями особистості.

Наступним етапом нашого дослідження став аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження, отриманих за допомогою методики ціннісних орієнтацій М. Рокіча [14] та тесту смисложиттєвих орієнтацій (СЖО) Д.О. Леонтьєва [22]. Після проведення кількісного аналізу отриманих даних було здійснено їх інтерпретацію, що дозволило виявити психологічні

особливості ціннісної сфери досліджуваних та встановити основні тенденції їхньої життєвої спрямованості.

Нами було розроблено практичні рекомендації, спрямованих на розвиток та формування позитивної системи цінностей молоді з урахуванням виявлених особливостей ціннісно-смислової сфери,

На завершальному етапі дослідження було здійснено узагальнення отриманих теоретичних та емпіричних результатів. Проведений аналіз підтвердив висунуту гіпотезу та дозволив виявити особливості структури ціннісних орієнтацій і смисложиттєвих установок молоді. На основі отриманих даних сформульовано загальні висновки дослідження, у яких відображено основні закономірності функціонування ціннісно-смислової сфери особистості, визначено практичне значення отриманих результатів для психологічної науки та практики, а також окреслено перспективні напрями подальших наукових досліджень, пов'язаних із вивченням цінностей, життєвих смислів та особистісного розвитку молоді в сучасних соціокультурних умовах.

1.2. Обґрунтування та вибір методів дослідження

Детальний розгляд обґрунтування та вибір методик, застосованих у нашому дослідженні:

1. Авторська анкета «Психологічних особливостей ціннісних орієнтацій молоді у сучасному українському суспільстві» (додаток А).

Авторська анкета у даному дослідженні використовується як допоміжний психодіагностичний інструмент, спрямований на отримання первинної емпіричної інформації щодо соціально-демографічних характеристик респондентів, їхніх життєвих пріоритетів, особливостей ціннісного вибору та суб'єктивного ставлення до різних сфер життєдіяльності. Її застосування є методично доцільним, оскільки стандартизовані опитувальники ціннісних орієнтацій (зокрема методика М. Рокіча) фіксують переважно ієрархію абстрактних цінностей, але не охоплюють у повному

обсязі контекстуальні фактори, пов'язані з конкретними життєвими ситуаціями, соціальним досвідом та особливостями прийняття рішень молоддю в умовах сучасних суспільних трансформацій.

Структура анкети є логічно узгодженою з метою дослідження та побудована з урахуванням принципів валідності змісту.

Перший блок анкети включає соціально-демографічні показники: вік, стать. Включення зазначених змінних обумовлене необхідністю контролю впливу соціально-демографічних факторів на структуру ціннісних орієнтацій та забезпечення можливості проведення міжгрупових порівнянь.

Другий блок анкети спрямований на виявлення особливостей життєвих пріоритетів та ціннісних установок респондентів. Він містить індикатори важливості наявності чітких життєвих цілей, життєвих пріоритетів, способів прийняття важливих рішень, співвідношення особистого успіху та допомоги іншим, ставлення до соціальних норм та змін у житті. Дані показники розглядаються як потенційні детермінанти формування ціннісної сфери особистості.

Третій блок анкети спрямований на вимірювання особливостей міжособистісних стосунків та самооцінки респондентами власної ціннісної системи. Він містить питання щодо важливості в стосунках з людьми, значущості успішності серед однолітків, реакції на критику, важливості контролю над власним життям, найважливішої цінності, готовності порушувати правила заради особистої вигоди та самооцінки рівня сформованості власних життєвих цінностей.

Таким чином, авторська анкета виступає важливим інструментом дослідження, що дозволяє інтегрувати індивідуальний досвід та суб'єктивні уявлення респондентів про власну систему цінностей у загальну систему аналізу ціннісних орієнтацій молоді.

2. Методика ціннісних орієнтацій М. Рокіча.

Методика ціннісних орієнтацій М. Рокіча є стандартизованим психодіагностичним інструментом, призначеним для вивчення структури

ціннісної сфери особистості та визначення її провідних життєвих пріоритетів. Її застосування у даному дослідженні є теоретично обґрунтованим, оскільки ціннісні орієнтації виступають ключовим регулятором соціальної поведінки, життєвого вибору та процесу самореалізації молоді [14].

Методика базується на концептуальному розподілі цінностей на дві основні категорії:

- Термінальні цінності (Список А) - цінності-цілі, які відображають кінцеві цілі індивідуального існування. До них належать: особистісні цінності, професійні цінності та суспільні цінності.

- Інструментальні цінності (Список Б) - цінності-засоби, які відображають схвалювані способи поведінки, необхідні для досягнення цілей. Вони згруповані у три блоки: цінності самоствердження, цінності спілкування та цінності справи.

Процедура дослідження передбачає ранжування респондентами запропонованих цінностей за ступенем їхньої значущості. Це дозволяє виявити індивідуальну ієрархію цінностей та визначити провідні ціннісні пріоритети досліджуваних.

Перевагою методики М. Рокіча є її висока психометрична надійність та валідність, а також можливість одночасного аналізу термінальних та інструментальних цінностей. Це дозволяє розглядати ціннісну сферу особистості як цілісну систему, що включає як цілі життєдіяльності, так і способи їх досягнення.

Використання цієї методики є доцільним також з огляду на її відносну простоту, зручність у застосуванні та широку апробованість на молодіжних вибірках.

3. Тест смисложиттєвих орієнтацій (СЖО) Д.О. Леонтьєва.

Тест смисложиттєвих орієнтацій (СЖО) Д.О. Леонтьєва використовується для дослідження осмисленості життя особистості, визначення життєвих цілей, задоволеності процесом і результатами життя, а також особливостей локусу контролю [22].

Теоретичною основою методики є положення про те, що осмисленість життя є ключовим чинником психологічного благополуччя та особистісної зрілості. Методика дозволяє оцінити рівень сформованості смисложиттєвих орієнтацій та їхній взаємозв'язок із системою цінностей.

Тест складається з 20 тверджень, які об'єднані у п'ять субшкал:

1. «Цілі в житті» - характеризує наявність або відсутність цілей у майбутньому, які надають життю осмисленості, спрямованості та часової перспективи.
2. «Процес життя» - відображає емоційну насиченість та задоволеність життям у теперішньому, сприйняття життєвого процесу як цікавого, емоційно насиченого та наповненого смыслом.
3. «Результативність життя» - оцінює задоволеність самореалізацією за прожитий відрізок життя, сприйняття прожитої частини життя як продуктивної та осмисленої.
4. «Локус контролю - Я» - показує уявлення про себе як про сильну особистість, здатну контролювати своє життя, приймати рішення та нести за них відповідальність.
5. «Локус контролю - життя» - відображає переконання людини в тому, що їй підвладне управління життям, що вона здатна контролювати події власного життя.

Оцінювання здійснюється за 7-бальною шкалою, що дозволяє кількісно визначити рівень вираженості кожної субшкали та загальний показник осмисленості життя.

Застосування СЖО у межах даного дослідження є особливо доцільним, оскільки дозволяє:

- визначити взаємозв'язок між ціннісними орієнтаціями молоді та рівнем осмисленості їхнього життя.
- виявити, якою мірою сформованість ціннісної системи пов'язана з наявністю життєвих цілей та задоволеністю самореалізацією.

- здійснити більш глибоку інтерпретацію отриманих результатів щодо структури ціннісних орієнтацій.

Методика характеризується високими показниками надійності та валідності, що підтверджено численними емпіричними дослідженнями, і широко використовується як у науковій, так і в практичній психології.

Таким чином, обраний комплекс методів є теоретично обґрунтованим і методично доцільним для дослідження психологічних особливостей ціннісних орієнтацій молоді у сучасному українському суспільстві.

Їх поєднання забезпечує багаторівневий аналіз досліджуваного феномену:

1. Авторська анкета дозволяє врахувати соціальний контекст, життєві пріоритети та суб'єктивне ставлення респондентів до різних сфер життєдіяльності.

2. Методика М. Рокіча забезпечує оцінку ієрархічної структури термінальних та інструментальних цінностей, а також спрямованості ціннісної системи особистості.

3. Тест СЖО дає змогу дослідити взаємозв'язок ціннісних орієнтацій зі смисложиттєвими установками, рівнем осмисленості життя та локусом контролю.

Комплексне застосування зазначених методик сприяє підвищенню валідності дослідження, забезпечує повноту емпіричних даних і дозволяє отримати науково обґрунтовані висновки щодо психологічних особливостей ціннісних орієнтацій молоді в сучасних соціокультурних умовах.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МОЛОДІ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

2.1. Інтерпретація та аналіз результатів емпіричного дослідження

Для підтвердження гіпотези було здійснено другий етап емпіричного дослідження, у межах якого проведено психодіагностичне обстеження респондентів.

Нами було розроблено авторську анкету, що складалася з 15 запитань. Питання анкети були спрямовані на вивчення життєвих пріоритетів молоді, значущості різних сфер життя, особливостей формування цінностей, ставлення до сім'ї, освіти, професійної діяльності, матеріального благополуччя, самореалізації та суспільних цінностей.

Авторська анкета дозволила отримати первинну інформацію щодо особливостей ціннісної сфери молодих людей, їхніх життєвих орієнтирів та пріоритетів. Отримані дані були використані як підготовчий етап емпіричного дослідження перед проведенням психодіагностичного обстеження.

Для зручності збору даних анкету було створено за допомогою Google Forms. Опитування проводилося в дистанційному форматі, що забезпечило анонімність респондентів та спростило процедуру обробки отриманих результатів.

В анкетуванні взяли участь 50 респондентів віком від 18 до 26 років. Базою дослідження став Національний університет «Одеська юридична академія». Участь в опитуванні була добровільною, а всі респонденти були поінформовані про мету дослідження та конфіденційність отриманих результатів.

1. Ваш вік:
50 ответов

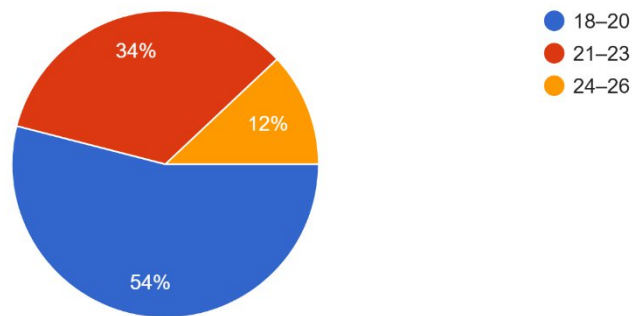

Рис. 2.1. Дані щодо віку досліджуваних.

В результаті аналізу отриманих даних з'ясовано, що відповідно до рис. 2.1. вік респондентів становив 18-20 років (54%), 21-23 років (34%), 24-26 (12%).

2. Ваша стать:
50 ответов

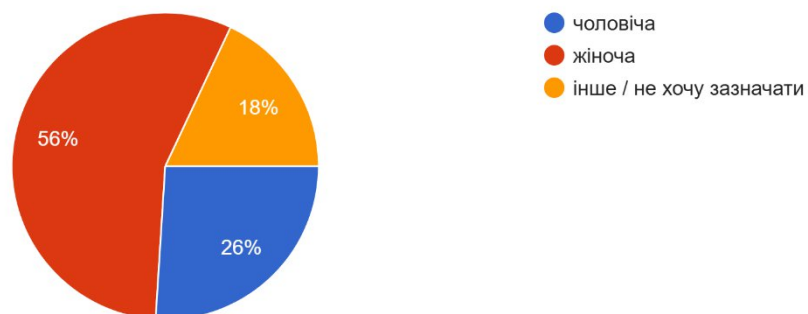

Рис. 2.2. Дані щодо статі досліджуваних.

Аналізуючи рисунок 2.2. можна побачити кількість респондентів жіночої статі (56%), чоловічої (26%) та інше/не хочу відповідати (18%).

3. Наскільки для Вас важливо мати чіткі життєві цілі?

50 ответов

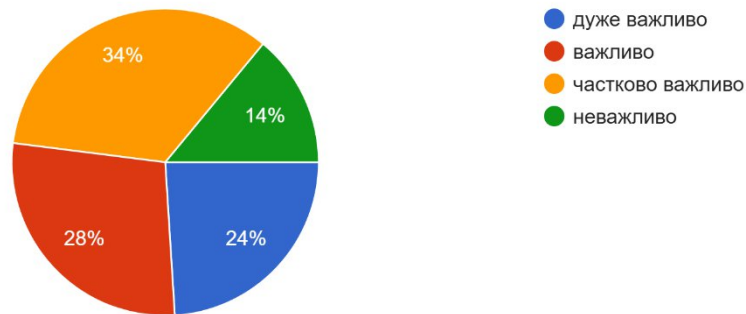

Рис. 2.3. Дані щодо життєвих цілей досліджуваних.

На рисунку 2.3 представлено розподіл респондентів за важливістю мати чіткі життєві цілі. Результати опитування свідчать, що для (34%) респондентів частково важливо мати чіткі життєві цілі, для (28%) - важливо, ще (24%) дуже важливо, а (14%) обрали не важливо.

4. Що для Вас є пріоритетом у житті?

50 ответов

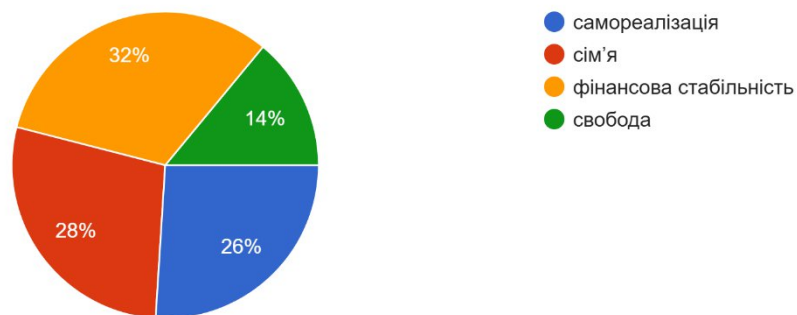

Рис. 2.4. Дані щодо пріоритету життя досліджуваних.

На рисунку 2.4 представлено розподіл респондентів за життєвими пріоритетами. Результати опитування свідчать, що для (32%) респондентів пріоритетом у житті є фінансова стабільність, для (28%) - сім'я, ще (26%) обрали самореалізацію, а (14%) - свободу.

Загалом отримані дані вказують на переважання матеріально-орієнтованих та сімейних цінностей у структурі життєвих пріоритетів

респондентів, при цьому значущу роль також відіграє прагнення до самореалізації.

5. Як Ви зазвичай приймаєте важливе рішення?

50 ответов

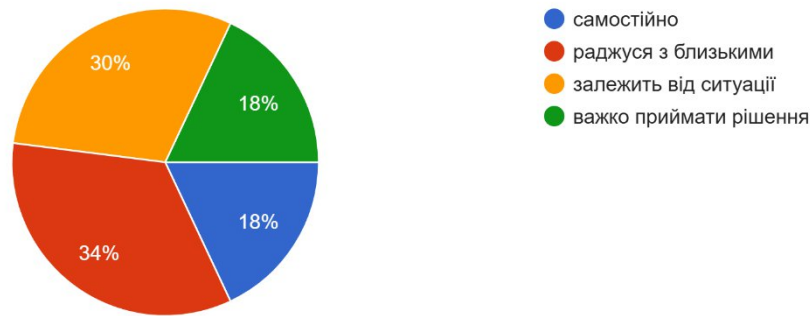

Рис. 2.5. Дані щодо прийняття рішень досліджуваних.

На рисунку 2.5 представлено результати опитування щодо прийняття важливих рішень респондентами. (34%) респондентів радяться з батьками, (30%) - відповіли, що це залежить від ситуації, а по (18%) респондентів зазначили, що приймають рішення самостійно та що їм важко приймати рішення.

6. Що для Вас важливіше?

50 ответов

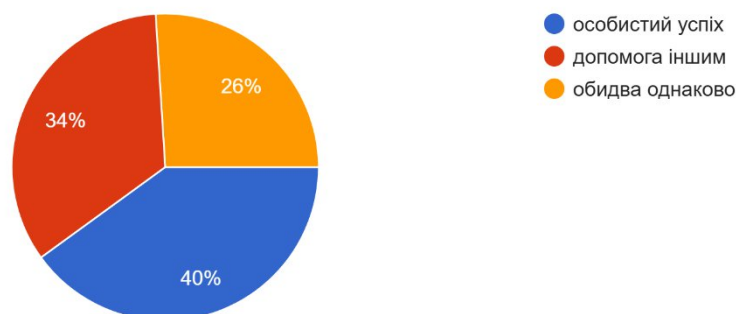

Рис. 2.6. Структура життєвих пріоритетів респондентів.

На рисунку 2.6 представлено результати опитування, що для респондентів є важливішим: особистий успіх чи допомога іншим.

Згідно з отриманими даними, найбільша частка опитаних (40%) обрали варіант особистий успіх. (34%) респондентів зазначили, що для них важливішим є допомога іншим. (26%) опитаних обрали варіант обидва однаково.

7. Наскільки важливим для Вас є дотримання соціальних норм?

50 ответов

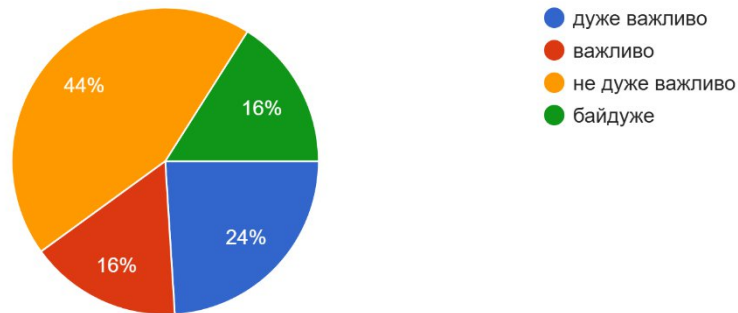

Рис. 2.7. Дані щодо важливості дотримання соціальних норм досліджуваних

На рисунку 2.7 представлено результати опитування щодо важливості дотримання соціальних норм для респондентів.

Частка опитаних (44%) обрали варіант не дуже важливо. (24%) респондентів зазначили, що дотримання соціальних норм є для них важливо та байдуже. Та по (16%) опитаних зазначили, що дотримання соціальних норм є для них дуже важливо.

8. Як Ви ставитеся до змін у житті?

50 ответов

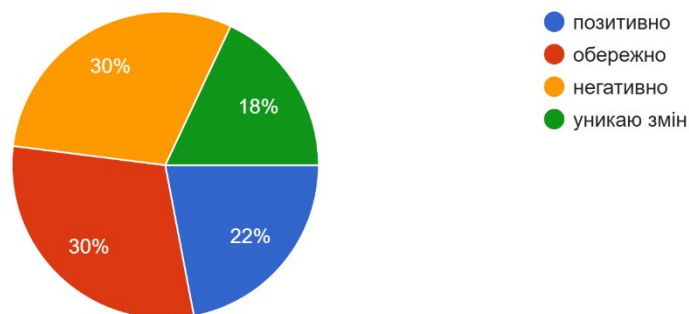

Рис. 2.8. Дані щодо ставлення досліджуваних до змін

На рисунку 2.8 представлено результати опитування щодо ставлення респондентів до змін у житті. По (30%) опитаних обрали варіанти обережно та негативно. (22%) респондентів зазначили, що ставляться до змін позитивно. Найменша частка опитаних (18%) обрали варіант уникаю змін.

9. Що для Вас важливіше в стосунках із людьми?

50 ответов

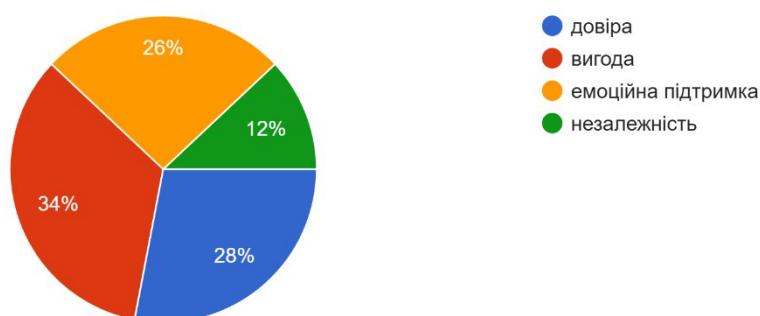

Рис. 2.9. Дані щодо найважливішого в стосунках з людьми для досліджуваних

На рисунку 2.9 представлено результати опитування щодо того, що для респондентів є найважливішим у стосунках із людьми.

Найбільша частка опитаних (34%) обрали вигоду. По (28%) респондентів віддали перевагу емоційній підтримці. (12%) опитаних обрали незалежність, як найважливішу складову стосунків.

10. Чи важливо для Вас бути успішним серед однолітків?

50 ответов

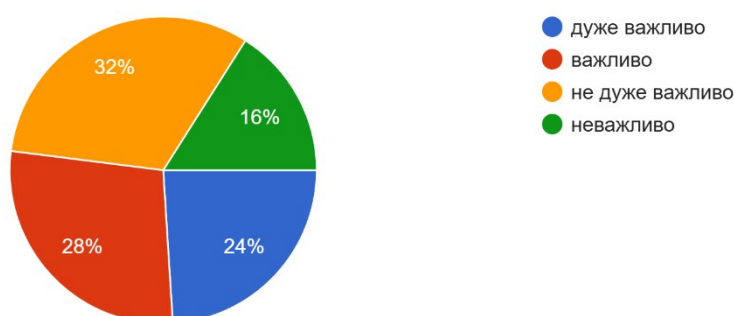

Рис. 2.10. Дані щодо успішності досліджуваних перед однолітками

На рисунку 2.10 представлено результати опитування щодо важливості бути успішним серед однолітків для респондентів.

Найбільша частка опитаних (32%) обрали варіант не дуже важливо. (28%) респондентів зазначили, що це важливо. (24%) опитаних обрали варіант дуже важливо. Найменша частка (16%) відповіли неважливо.

11. Як ви реагуєте на критику?

50 ответов

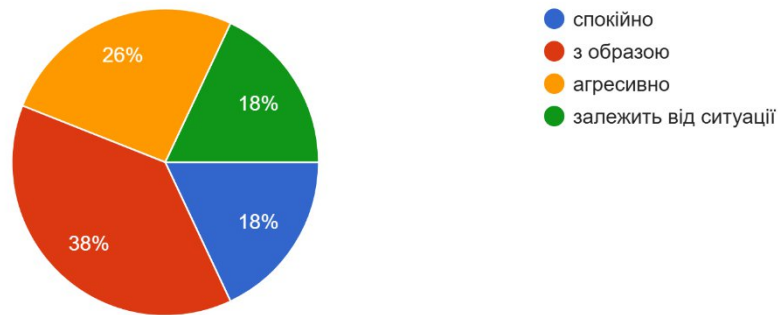

Рис. 2.11. Дані щодо реакції на критику досліджуваних

На рисунку 2.11 представлено результати опитування щодо реакції респондентів на критику.

Найбільша частка опитаних (38%) обрали варіант з образою. (26%) респондентів зазначили, що реагують на критику агресивно. По (18%) опитаних обрали варіанти реагування на критику спокійно та залежить від ситуації.

12. Чи важливо для Вас мати контроль над своїм життям?

50 ответов

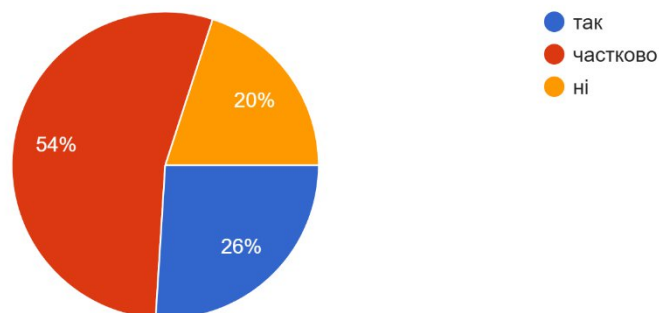

Рис. 2.12. Дані щодо контролю над життям досліджуваних

На рисунку 2.12 представлено результати опитування щодо важливості для респондентів мати контроль над своїм життям.

Переважає більшість опитаних (54%) обрали варіант частковий контроль. (26%) респондентів обрали відповідь так. (20%) опитаних обрали варіант ні.

13. Що для Вас є найважливішою цінністю?

50 ответов

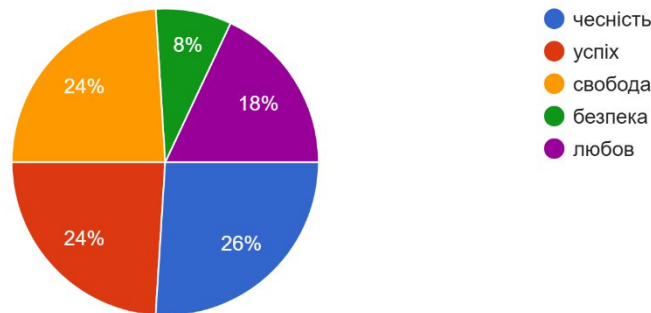

Рис. 2.13. Дані щодо найважливішої цінності досліджуваних

На рисунку 2.13 представлено результати опитування щодо найважливішої цінності для респондентів. Згідно з отриманими результатами, найбільш значущими цінностями для молоді є чесність (26%), свобода (24%) та успіх (24%). Дещо менш пріоритетними виявилися любов (18%) та безпека (8%).

14. Чи готові Ви порушити правила заради особистої вигоди?

50 ответов

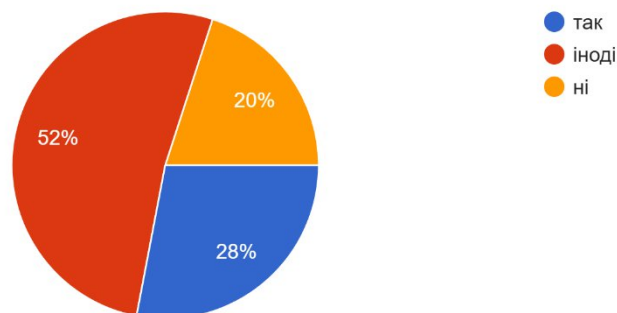

Рис. 2.14. Дані щодо порушення правил заради власної вигоди досліджуваних

На рисунку 2.14 представлено результати опитування щодо готовності респондентів порушити правила заради особистої вигоди.

Згідно з отриманими результатами, відповідь іноді обрали (52%), так - (28%), а ні - (20%).

15. Як Ви оцінюєте свої життєві цінності зараз?

50 ответов

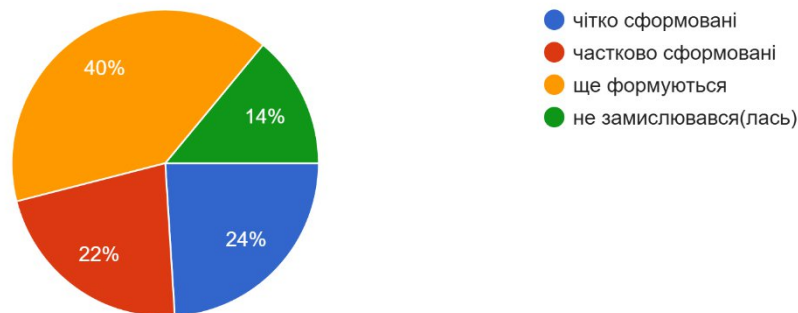

Рис. 2.15. Дані щодо оцінки життєвих цінностей досліджуваних

На рисунку 2.15 представлено результати самооцінки респондентами своїх життєвих цінностей. Згідно з отриманими результатами, відповідь ще формуються обрали (40%), чітко сформовані - (24%), частково сформовані - (22%), а не замислювався(лась) - (14%).

Результати анкетування дозволили виявити особливості ціннісних орієнтацій сучасної молоді та їхнє ставлення до різних сфер життєдіяльності. Отримані дані свідчать про те, що найбільш значущими для респондентів є такі цінності, як сім'я, фінансова стабільність, самореалізація та особистісний розвиток. Водночас значна частина опитаних наголошує на важливості досягнення життєвих цілей, професійного становлення та збереження гармонійних міжособистісних взаємин.

Аналіз результатів показав, що більшість респондентів усвідомлює важливість наявності чітких життєвих орієнтирів та прагне до реалізації власного потенціалу. Значна частина молоді демонструє орієнтацію на самостійність у прийнятті рішень, хоча для багатьох важливим залишається врахування думки близьких людей та сімейного оточення.

Отримані результати також свідчать про різноманітність ціннісних пріоритетів серед молоді. Поряд із матеріальними та професійними цінностями важливе місце займають моральні принципи, особистісний розвиток, свобода вибору та можливість самореалізації. Це вказує на багатогранність системи цінностей сучасної молодої людини та її залежність від індивідуального життєвого досвіду й соціального середовища.

Таким чином, результати анкетування свідчать про сформованість у більшості респондентів системи життєвих цінностей та орієнтацію на досягнення особистісного і професійного успіху. Отримані дані стали підґрунтям для проведення подальшого психодіагностичного дослідження, спрямованого на більш глибоке вивчення особливостей ціннісних орієнтацій молоді та їхнього взаємозв'язку зі смисложиттєвими орієнтаціями особистості.

Із сукупності психодіагностичного інструментарію було відібрано стандартизовані методики: методику ціннісних орієнтацій М. Рокіча [14] та «Тест смисложиттєвих орієнтацій» (СЖО) [22].

Зазначені методики є валідними та надійними психодіагностичними інструментами, що широко застосовуються у сучасних психологічних дослідженнях. Їх використання дозволило комплексно дослідити ціннісну сферу респондентів, визначити провідні життєві цінності, а також рівень сформованості смисложиттєвих орієнтацій, які відображають ступінь осмисленості життя, наявність життєвих цілей, задоволеність самореалізацією та відчуття контролю над власним життям.

Респонденти були попереджені про конфіденційність отриманих даних, що забезпечило добровільність участі, психологічний комфорт під час дослідження та підвищило достовірність результатів.

Отримані дані були представлені у вигляді кількісних показників за відповідними шкалами, що дало змогу проаналізувати особливості ціннісних орієнтацій та смисложиттєвих установок респондентів.

У подальшому аналізі здійснено інтерпретацію результатів за кожною методикою окремо з подальшим групуванням респондентів за рівнями вираженості показників.

Таблиця 2.1, 2.2, 2.3 містить результати психодіагностичного обстеження за методикою ціннісних орієнтацій М. Рокіча [14], яка спрямована на вивчення структури ціннісної сфери особистості та визначення її провідних життєвих пріоритетів.

Методика дозволяє встановити індивідуально-психологічні особливості ціннісної сфери респондентів. Отримані дані дають можливість охарактеризувати систему ціннісних пріоритетів молоді та виявити особливості їхньої життєвої спрямованості в умовах сучасного українського суспільства.

Обробка результатів здійснюється шляхом підрахунку показників за основними ціннісними шкалами методики. Вищі показники свідчать про більшу значущість відповідної цінності для респондента, тоді як нижчі показники вказують на її меншу представленість у структурі особистісних пріоритетів.

Таблиця 2.1

Термінальні цінності (Список А)

Блок цінностей	Кількість респондентів	%
Особистісні	41	82%
Суспільні	28	56%
Професійні	31	62%

Аналіз результатів, отриманих за Таблицею 2.1, дозволив встановити особливості структури термінальних цінностей респондентів. Було виявлено, що найбільш вираженими є особистісні цінності, які відзначили 41 респондент (82%), що свідчить про домінування орієнтації на індивідуальне благополуччя, внутрішню стабільність та реалізацію особистих життєвих потреб. Професійні цінності займають друге місце за значущістю (31 респондент, 62%), що вказує на помірну орієнтацію на професійну самореалізацію, розвиток та досягнення у сфері діяльності. Найменш вираженими є суспільні цінності (28

респондентів, 56%), що свідчить про відносно нижчу значущість соціальної взаємодії та суспільної включеності порівняно з особистісними та професійними орієнтирами. Загалом результати демонструють переважання індивідуально орієнтованої системи життєвих пріоритетів із частковим включенням професійної та соціальної складових.

Таблиця 2.2

Інструментальні цінності (Список Б)

Блок цінностей	Кількість респондентів	%
Самоствердження	38	76%
Спілкування	34	68%
Справи	30	60%

Аналіз результатів, отриманих за Таблицею 2.2, дозволив визначити особливості структури інструментальних цінностей досліджуваних. Було встановлено, що провідною групою є цінності самоствердження (38 респондентів, 76%), що свідчить про виражену спрямованість на досягнення цілей, впевненість у собі та прагнення до самостійності у прийнятті рішень. Значущими також є цінності спілкування (34 респонденти, 68%), що відображає потребу у міжособистісних контактах, підтримці та соціальній взаємодії. Цінності справи (30 респондентів, 60%) мають середній рівень вираженості, що вказує на помірну орієнтацію на діяльність, результативність та виконання завдань. Отримані результати загалом свідчать про поєднання орієнтації на самоствердження та соціальні взаємини при відносно збалансованому ставленні до діяльнісної сфери.

Таблиця 2.3

Спрямованість ціннісної системи

Тип цінностей	Кількість респондентів	%
Індивідуалістичні	36	72%
Конформістські	29	58%
Альтруїстичні	27	54%

Аналіз результатів, отриманих за Таблицею 2.3, дозволив встановити особливості спрямованості ціннісної системи респондентів. Було виявлено,

що найбільш вираженими є індивідуалістичні цінності (36 респондентів, 72%), що свідчить про переважання орієнтації на власні інтереси, автономність та самостійність у життєвих рішеннях. Конформістські цінності представлені у 29 респондентів (58%), що вказує на помірну схильність до дотримання соціальних норм та орієнтацію на очікування оточення. Альтруїстичні цінності виявлені у 27 респондентів (54%), що свідчить про наявність тенденції до допомоги іншим та врахування потреб оточуючих, однак без домінування цієї спрямованості. Загалом результати демонструють поєднання індивідуалістичної та соціально орієнтованої спрямованості з перевагою автономного типу ціннісної системи.

Таблиця 2.4 містить результати психологічного обстеження за методикою «Тест смисложиттєвих орієнтацій» (СЖО) Д. О. Леонтьєва [22].

Методика спрямована на визначення загального рівня осмисленості життя та складається з п'яти субшкал:

«Цілі в житті» - характеризує наявність або відсутність цілей у майбутньому;

«Процес життя» - відображає емоційну насиченість та задоволеність життям у теперішньому;

«Результативність життя» - оцінює задоволеність самореалізацією за прожитий відрізок життя;

«Локус контролю - Я» - показує уявлення про себе як про сильну особистість, здатну контролювати своє життя;

«Локус контролю - життя» - відображає переконання людини в тому, що їй підвладне управління життям.

Інтерпретація результатів здійснюється за загальним показником осмисленості життя.

Таблиця 2.4

Рівень смисложиттєвих орієнтацій за загальним показником

Рівень	Кількість респондентів	%
Високий рівень осмисленості життя	21	42%
Середній рівень осмисленості життя	24	48%
Низький рівень осмисленості життя	5	10%

Аналіз результатів за Таблицею 2.4 дозволив встановити, що у вибірці переважає середній рівень осмисленості життя, який виявлено у (48%) респондентів. Це свідчить про відносно сформовану, але ще не стабільно структуровану систему життєвих смислів.

Високий рівень осмисленості життя виявлено у (42%) досліджуваних, що характеризується наявністю чітких життєвих цілей, позитивним ставленням до теперішнього життя та впевненістю у власній здатності впливати на життєві події. Такі респонденти демонструють внутрішню узгодженість смисложиттєвих орієнтацій та високий рівень суб'єктивного контролю.

Низький рівень осмисленості життя зафіксовано у (10%) вибірки, що може свідчити про недостатню визначеність життєвих цілей, знижену емоційну залученість у процес життя та сумніви щодо власної здатності впливати на події.

Аналіз загальних результатів, отриманих у ході емпіричного дослідження за методиками ціннісних орієнтацій М. Рокіча [14] та смисложиттєвих орієнтацій Д. О. Леонтьєва [22], дозволив встановити особливості ціннісно-сислової сфери респондентів та визначити провідні тенденції їхньої життєвої спрямованості.

За результатами методики М. Рокіча встановлено, що у структурі ціннісних орієнтацій домінують особистісні цінності, які є найбільш значущими для більшості респондентів. Це свідчить про орієнтацію на власне

благополуччя, внутрішню стабільність, саморозвиток та забезпечення індивідуальних потреб. Така тенденція може вказувати на переважання індивідуально-центричної життєвої позиції, за якої особисті інтереси та внутрішні ресурси мають пріоритет над зовнішніми соціальними вимогами.

Достатньо вираженими також є професійні цінності, що свідчить про важливість для респондентів сфери діяльності, професійної самореалізації та досягнення результатів у навчанні або роботі. Це дозволяє припустити наявність у вибірці прагнення до розвитку власного потенціалу через діяльнісну активність, однак професійна сфера виступає радше як важливий, але не домінуючий життєвий пріоритет.

Суспільні цінності виражені дещо слабше порівняно з іншими групами, що може свідчити про помірну значущість соціальної взаємодії, громадського визнання та залученості до соціальних процесів. У цілому це може відображати тенденцію до індивідуалізації ціннісної системи, за якої акцент зміщується у бік особистісних досягнень та внутрішніх орієнтирів.

За інструментальними цінностями встановлено переважання самостверджувальних установок, що свідчить про прагнення до незалежності, впевненості у власних діях та здатності до відстоювання власної позиції. Досить значущими є також цінності спілкування, що відображає потребу респондентів у соціальних контактах, підтримці та взаємодії з іншими людьми. Цінності, пов'язані зі справою, мають середній рівень вираженості, що вказує на відносно збалансоване ставлення до діяльної сфери.

Щодо спрямованості ціннісної системи, переважають індивідуалістичні орієнтації, що підтверджує домінування автономності, самостійності та орієнтації на власні інтереси. Водночас конформістські та альтруїстичні цінності також присутні у структурі, хоча й меншою мірою, що свідчить про певну соціальну адаптованість та здатність враховувати потреби інших людей.

За результатами методики смисложиттєвих орієнтацій Д. О. Леонтьєва встановлено, що у вибірці переважає середній рівень осмисленості життя, що свідчить про загалом сформовану, але ще не повністю стабільну систему

життєвих смислів. Значна частина респондентів демонструє також високий рівень осмисленості життя, що характеризується наявністю чітких життєвих цілей, позитивним сприйняттям теперішнього та впевненістю у власній здатності впливати на події свого життя.

Невелика частка респондентів із низьким рівнем осмисленості життя може свідчити про недостатню визначеність життєвих цілей, знижену емоційну залученість у повсякденне життя та сумніви щодо власної ефективності у його регуляції.

Узагальнюючи отримані результати, можна зробити висновок, що ціннісно-сміслова сфера респондентів характеризується поєднанням індивідуально орієнтованих цінностей із достатньо вираженою соціальною складовою. Загалом спостерігається тенденція до домінування особистісної автономії, самоствердження та прагнення до самореалізації при одночасному збереженні значущості міжособистісних відносин і професійної діяльності. Смісложиттєві орієнтації в більшості респондентів є сформованими на середньому або високому рівні, що свідчить про відносно зрілу систему життєвих смислів у досліджуваній вибірці.

2.2. Практичні рекомендації щодо оптимізації ціннісно-смісловій сфери

Здійснений нами науковий аналіз результатів анкетування та інтерпретація даних, отриманих у ході емпіричного дослідження, показали, що у респондентів переважає індивідуально орієнтована система цінностей із вираженою спрямованістю на особистісні досягнення, самоствердження та автономність. Водночас у частини вибірки спостерігається недостатньо сформована соціальна спрямованість, що проявляється у відносно меншій значущості суспільних та альтруїстичних цінностей. За методикою смісложиттєвих орієнтацій встановлено переважання середнього рівня

осмисленості життя, що свідчить про загалом сформовану, але недостатньо стабільну систему життєвих смислів у частини досліджуваних.

Отримані результати дозволяють зробити висновок про необхідність цілеспрямованої психологічної роботи, спрямованої на гармонізацію ціннісної структури особистості, розвиток усвідомленості життєвих цілей, підвищення рівня внутрішньої рефлексії та зміцнення соціально орієнтованих установок. Особливої уваги потребує формування балансу між індивідуальними та соціальними цінностями, а також підвищення рівня усвідомлення життєвих перспектив і відповідальності за власні життєві вибори.

У зв'язку з цим доцільним є впровадження комплексу практичних рекомендацій, які можуть бути використані в освітньому середовищі, психологічному консультуванні та тренінговій роботі.

Першим кроком є формування у молоді здатності до рефлексії власної системи цінностей. Рекомендовано використовувати вправи, спрямовані на усвідомлення власної системи цінностей, визначення життєвих пріоритетів та формування довгострокових цілей. Доцільним є застосування таких методів, як «Ціннісна карта особистості», «Ранжування життєвих цінностей», «Лист у майбутнє». Це сприяє розвитку здатності аналізувати власні життєві орієнтири та усвідомлено підходити до їх формування.

Ефективними є методи когнітивно-поведінкового спрямування, які дозволяють коригувати неадаптивні переконання щодо себе, інших людей та власного життєвого шляху. Зокрема, рекомендовано використовувати техніки виявлення та зміни ірраціональних установок (таких як «катастрофізація», «надмірне узагальнення», «чорно-біле мислення»), що сприяє формуванню більш гнучкої та адаптивної системи цінностей. Це допомагає молоді краще розуміти свої потреби та пріоритети, не піддаючись впливу зовнішніх стереотипів.

Окрему увагу слід приділяти розвитку соціально-комунікативних навичок, емпатії та здатності до конструктивної взаємодії, що сприятиме посиленню альтруїстичних та суспільно орієнтованих цінностей.

Рекомендовано проведення тренінгів комунікативної компетентності, програм розвитку емоційного інтелекту, групових дискусій на тему моральних дилем. Формування навичок активної емпатії та розуміння потреб інших людей сприяє розвитку соціальної відповідальності та зміцненню просоціальної поведінки.

Доцільним є використання групових форм роботи, дискусій, тренінгів особистісного зростання та вправ на розвиток рефлексії, які сприяють усвідомленню власної життєвої позиції. Робота в групі створює можливість для обміну досвідом, отримання зворотного зв'язку та корекції власних уявлень на основі взаємодії з іншими. Групові дискусії на теми «Мої життєві пріоритети», «Що для мене означає успіх?», «Як поєднати особисті інтереси та допомогу іншим?» є ефективним інструментом усвідомлення ціннісних конфліктів та пошуку їх вирішення.

Важливим напрямом є формування у респондентів навичок саморегуляції та стресостійкості, що забезпечує більш стабільне сприйняття життєвих подій та підвищує рівень психологічного благополуччя. Рекомендовано використання дихальних технік, методів релаксації, технік майндфулнес (усвідомленості), що сприяє зниженню рівня тривожності та підвищенню здатності до емоційної регуляції. Стабільний емоційний стан є важливою передумовою для формування стійкої та збалансованої системи цінностей.

Рекомендовано залучення методів цілепокладання та планування життєвих перспектив, що сприяє підвищенню рівня осмисленості життя та внутрішньої визначеності. Доцільним є використання технік постановки SMART-цілей, складання індивідуальних планів життєвого та професійного розвитку, ведення щоденника досягнень та рефлексії. Це дозволяє молодим людям не лише визначити свої життєві орієнтири, але й розробити конкретні кроки для їх досягнення, що підвищує рівень суб'єктивного контролю та задоволеності життям.

Окремим напрямом є розвиток критичного мислення та медіаграмотності, що дозволяє молоді більш усвідомлено ставитися до інформаційних впливів, які формують ціннісні орієнтації. Рекомендовано проведення занять, спрямованих на аналіз медіаконтенту, виявлення маніпулятивних технік та формування власної позиції щодо суспільних явищ.

Враховуючи значущість професійних цінностей у структурі ціннісних орієнтацій молоді, важливим є психологічний супровід професійного самовизначення. Рекомендовано проведення профорієнтаційних консультацій, тренінгів з планування кар'єри, зустрічей з представниками різних професій. Це сприяє узгодженню особистісних цінностей із професійними інтересами та можливостями.

Отже, реалізація запропонованих рекомендацій сприятиме гармонізації ціннісно-сміслової сфери особистості, підвищенню рівня усвідомленості життєвих орієнтацій, розвитку внутрішньої відповідальності та формуванню більш зрілої та збалансованої системи життєвих цінностей у досліджуваних. Комплексний підхід до психологічної роботи, що поєднує індивідуальні та групові форми, когнітивні та поведінкові методи, спрямований на розвиток як усвідомленості, так і практичних навичок саморегуляції та цілепокладання, є найбільш ефективним для досягнення стійких позитивних змін у ціннісно-смісловій сфері молоді.

ВИСНОВКИ

У результаті теоретичного аналізу наукових підходів та емпіричного дослідження психологічних особливостей ціннісних орієнтацій молоді у сучасному українському суспільстві було зроблено такі висновки.

1. Теоретичний аналіз проблеми засвідчив, що ціннісні орієнтації є ключовим компонентом структури особистості, який визначає життєві цілі, мотивацію діяльності, особливості соціальної поведінки та процес самореалізації. У науковій літературі цінності розглядаються як багатовимірне цілісне утворення, що відображає специфічну галузь взаємин суб'єкта й об'єкта, осмислених з погляду цілей, інтересів і потреб індивіда. Встановлено, що молодіжний вік є сенситивним періодом для формування ціннісно-сміслової сфери, оскільки саме в цей період відбувається активне становлення світогляду, життєвих цілей та професійне самовизначення.

2. Дослідження проводилося на базі Національного університету «Одеська юридична академія». Вибірку склали 50 осіб молодого віку (54% - віком 18-20 років, 34% - 21-23 роки, 12% - 24-26 років; 56% жіночої статі, 26% чоловічої, 18% - інше/не хочу відповідати). У дослідженні використано авторську анкету «Психологічних особливостей ціннісних орієнтацій молоді у сучасному українському суспільстві», методику ціннісних орієнтацій М. Рокіча та тест смисложиттєвих орієнтацій (СЖО) Д.О. Леонтьєва.

3. Аналіз результатів авторської анкети показав, що для (34%) респондентів частково важливо мати чіткі життєві цілі, для (28%) - важливо, для (24%) - дуже важливо. Пріоритетами у житті є фінансова стабільність (32%), сім'я (28%) та самореалізація (26%). При прийнятті важливих рішень (34%) респондентів радяться з батьками, (30%) діють залежно від ситуації, (18%) приймають рішення самотійно. Для (40%) опитаних важливішим є особистий успіх, ніж допомога іншим. Найважливішими цінностями респонденти назвали чесність (26%), свободу (24%) та успіх (24%).

4. За методикою М. Рокіча встановлено, що у структурі термінальних цінностей домінують особистісні цінності (82% респондентів), професійні цінності виявлено у (62%), суспільні - у (56%). Серед інструментальних цінностей переважають цінності самоствердження (76%), цінності спілкування виявлено у (68%), цінності справи - у (60%). За спрямованістю ціннісної системи домінують індивідуалістичні цінності (72%), конформістські виявлено у (58%), альтруїстичні - у (54%).

За тестом смисложиттєвих орієнтацій (СЖО) встановлено, що високий рівень осмисленості життя мають (42%) респондентів, середній рівень - (48%), низький рівень – (10%). Це свідчить про те, що більшість досліджуваних мають сформовану систему життєвих смислів, чіткі життєві цілі та позитивне ставлення до теперішнього життя.

5. Узагальнення результатів за двома методиками дозволило встановити, що ціннісно-смилова сфера респондентів характеризується поєднанням індивідуально орієнтованих цінностей із достатньо вираженою соціальною складовою. Спостерігається тенденція до домінування особистісної автономії, самоствердження та прагнення до самореалізації при одночасному збереженні значущості міжособистісних відносин і професійної діяльності. Смисложиттєві орієнтації в більшості респондентів є сформованими на середньому або високому рівні, що свідчить про відносно зрілу систему життєвих смислів у досліджуваній вибірці.

Таким чином, гіпотезу дослідження підтверджено: ціннісні орієнтації сучасної молоді характеризуються переважанням цінностей особистісного розвитку, самоствердження, автономності та прагнення до самореалізації, а особливості їхньої структури пов'язані зі смисложиттєвими орієнтаціями особистості.

6. Розроблено практичні рекомендації щодо оптимізації ціннісно-смилової сфери молоді, які включають: впровадження вправ, спрямованих на усвідомлення власної системи цінностей та визначення життєвих пріоритетів, використання методів когнітивно-поведінкового спрямування для корекції

неадаптивних переконань, розвиток соціально-комунікативних навичок, емпатії та здатності до конструктивної взаємодії; проведення тренінгів особистісного зростання та вправ на розвиток рефлексії, формування навичок саморегуляції та стресостійкості, залучення методів цілепокладання та планування життєвих перспектив.

7. Перспективи подальших досліджень вбачаються у вивченні динаміки ціннісних орієнтацій молоді в умовах триваючих соціальних трансформацій та воєнного стану, дослідженні гендерних та вікових відмінностей ціннісної сфери, а також у розробці та апробації корекційно-розвивальних програм, спрямованих на гармонізацію ціннісно-сислової сфери молодого покоління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авторська анкета «Психологічних особливостей ціннісних орієнтацій молоді у сучасному українському суспільстві» <https://forms.gle/Fg9gMMp1Zr6pq3ss7> (дата звернення 21.04.2026).
2. Безлюдна Н. Формування національно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів в умовах воєнного стану: проблеми підготовки сучасного вчителя, 2023, № 1 (27). 41- 46 с.
3. Белякова С. М., Бочаріна Н. А. & Стеценко А. І. (2022). Емпіричне дослідження особливостей ціннісних орієнтацій дорослих: науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія. (1). 77-82 с.
4. Бібик Д. Д. Ціннісні орієнтації учнівської молоді України в умовах воєнного стану: theoretical and Methodical Problems of Children and Youth Education, 2022, Вип. 26.1. 43-54 с.
5. Бібик Д. Д. Ціннісні орієнтири молоді у побудові успішного майбутнього: сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал : матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України., 2021, випуск №10. 13-16 с.
6. Бліхар М. П. Духовні цінності студентської молоді в сучасному українському суспільстві: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук за спеціальністю 22.00.04 «Спеціальні та галузеві соціології», Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2018. 271 с.
7. Бочелюк В.В. Психологія вивчення ціннісних орієнтацій сучасної особистості: теорія і практика сучасної психології, 2012, Вип. 4. 5-9 с.
8. Васильченко С.В. Ціннісна сфера сучасної молоді в умовах війни : кваліфікаційна робота бакалавра, Івано-Франківськ: Херсонський державний університет, 2024. 36 с. URL: <https://ekhsuir.kspu.edu/server/api/core/bitstreams/d405375c-17c1-40af-9699-0ab425a8f72d/content> (дата звернення 19.04.2026).

9. Вознюк О.М. Психолого-педагогічні умови становлення ціннісних орієнтацій як чинник національного виховання учнівської молоді. [Б. м.: б. в.], [Б. р.]. 10 с. URL: https://old.zippo.net.ua/data/files/KafPsihol/MetodRobota/%D0%BC%D1%80_%D0%92%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D1%8E%D0%BA%D0%9E.%D0%9C..pdf (дата звернення 13.04.2026).

10. Гріньова О.М. Психологічні особливості становлення ціннісних орієнтацій особистості в пізньому юнацькому віці: наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія», Острог, 2018, № 6. 9-13 с.

11. Губа З.С. Психологічні особливості ціннісної сфери сучасної молоді : дипломна робота, Київ: Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, 2025. 61 с.

12. Куряча Т. Ціннісні орієнтації сучасної молоді як актуальна проблема психологічної науки: тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (30 вересня 2023 р.), Переяслав: Університет Григорія Сковороди в Переяславі, 2023, Вип. 97. 81-82 с.

13. Максим О.В. Трансформація системи цінностей під час війни: теорія і практика корекції: наукові перспективи, серія «Психологія», 2025, № 9 (63). 1742-1755 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/746796/> (дата звернення 10.04.2026).

14. Методика «Ціннісні орієнтації» м. Рокіча URL: <https://studfile.net/preview/5258514/page:36/> (дата звернення 21.03.2026).

15. Михайлишин У.Б. Соціально-психологічні особливості системи ціннісних орієнтацій студентської молоді: до постановки проблеми: актуальні проблеми психології, 2022, Т. 1, Вип. 45. 133-136 с. URL: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v1/i45/25.pdf> (дата звернення 17.04.2026).

16. Огінська Р. Т. Система цінностей студентської молоді в умовах трансформації суспільства: соціально-гуманітарний вісник, 2018, № 20-21. 37-40 с.

17. Олексін Ю.П., Сокаль В.А., Кочубей А.В., Шевчук Т.Є., Якубовська С.С. Теоретичні засади поняття цінностей і ціннісних орієнтацій та особливості їх формування у студентської молоді. Modern science: trends, challenges, solutions: proceedings of VII International Scientific and Practical Conference (Liverpool, United Kingdom, February 12-14, 2026), Liverpool: Cognum Publishing House, 2026. 285-302 с. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2026/02/MODERN-SCIENCE-TRENDS-CHALLENGES-SOLUTIONS-12-14.02.2026.pdf#page=285> (дата звернення 21.03.2026).

18. Паламар С.П., Кондратюк С.Г. Вплив ціннісних орієнтацій на формування особистості сучасної молоді: молодий вчений, 2017, № 11 (51). 404-407 с. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/22679/> (дата звернення 12.04.2026).

19. Саяпіна С., Боженко І. Проблема формування ціннісних орієнтацій молоді: науковий дискурс сучасних дослідників: гуманізація навчально-виховного процесу, 2024, № 1 (105). 78-90 с.

20. Сензерліхт М. В. Ціннісні орієнтації молоді при професійному самовизначенні на ринку праці: наукові перспективи, 2022, № 1 (19). 88 с.

21. Сосніхіна С.Є. Ціннісні орієнтації сучасної студентської молоді: міждисциплінарний підхід: вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Серія «Психологія», Харків, 2016, Вип. 53. 156-166 с.

22. Тест «смісловиттєвих орієнтацій» (СЖО) URL: <https://studfile.net/preview/8860745/page:5/> (дата звернення 12.03.2026).

23. Федоренко А. Ф. Специфіка ціннісно-сміслового розвитку студентської молоді. Єдність навчання і наукових досліджень - головний принцип університету: матеріали звітної науково-практичної конференції

викладачів, докторантів та аспірантів (м. Київ, 14-18 березня 2016 р.), Київ: вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016, 115-118 с.

24. Чечель В. А. Ціннісно-смилова сфера особистості: теоретичні підходи та концептуальні основи: наукові записки. Серія: Психологія, 2025, № 2. 165-170 с.

25. Чорна Г. В. До питання національних ціннісних орієнтацій студентів закладів вищої освіти: дефінітивний аналіз та сутнісні характеристики проблеми. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах, 2019, № 67 (2). 196-199 с.

26. Щєпова Д. Р. Ціннісні орієнтації сучасного українського студентства: вісник Запорізького національного університету. Серія: педагогічні науки, Запоріжжя, 2010, № 2. 181-184 с. URL: http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2010/ped_2010_2/181-184.pdf (дата звернення 15.04.2026).

27. Iliev A. The digital generation: values and career development planning among young people: international Business Review, 2025, № 1. 638-646 p.

28. Pavlova K.N., Dagbaeva S.B. Identity and value orientations of student youth in various ethnocultural groups : психолог, 2024, № 6. 20-39 p.

29. Schwartz S.H. Basic human values: theory, measurement, and applications: revue française de sociologie, 2006, vol. 47, № 4. 929-968 p.

30. Shpyh N. Moral and spiritual values of students: scientific and theoretical research of the essence and mechanisms of formation: theoretical and Methodical Problems of Children and Youth Education, 2025, vol. 29, № 2. 218-227 p.

31. Tuominen J., Nyrhinen J., Rantala E., Wilska T.-A. Stimulation values and life satisfaction among young people: the role of impulsive buying and financial problems: Young Consumers, 2025, vol. 26, № 7. 92-110 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для дослідження

«Психологічних особливостей ціннісних орієнтацій молоді у сучасному українському суспільстві»

Інструкція: Оберіть варіант відповіді, який найбільше відповідає Вашій думці. Анкета є анонімною.

1. Ваш вік:
 - a) 18-20
 - b) 21-23
 - c) 24-26
2. Ваша стать:
 - a) чоловіча
 - b) жіноча
 - c) інше / не хочу зазначати
3. Наскільки вам важливо мати чіткі життєві цілі?
 - a) дуже важливо
 - b) важливо
 - c) частично важливо
 - d) неважливо
4. Що для Вас є пріоритетом у житті?
 - a) самореалізація
 - b) сім'я
 - c) фінансова стабільність
 - d) свобода
5. Як Ви зазвичай приймаєте важливе рішення?
 - a) самостійно
 - b) раджусь з близькими
 - c) залежить від ситуації
 - d) важко приймати рішення
6. Що для Вас важливіше?
 - a) особистий успіх
 - b) допомога іншим
 - c) обидва однаково
7. Наскільки важливим для Вас є дотримання соціальних норм?
 - a) дуже важливо
 - b) важливо
 - c) не дуже важливо
 - d) байдуже

8. Як Ви ставитеся до змін у житті?
 - a) позитивно
 - b) обережно
 - c) негативно
 - d) уникаю змін
9. Що для Вас важливіше в стосунках із людьми?
 - a) довіра
 - b) вигода
 - c) емоційна підтримка
 - d) незалежність
10. Чи важливо для Вас бути успішним серед однолітків?
 - a) дуже важливо
 - b) важливо
 - c) не дуже важливо
 - d) неважливо
11. Як ви реагуєте на критику?
 - a) спокійно
 - b) з образою
 - c) агресивно
 - d) залежить від ситуації
12. Чи важливо для Вас мати контроль над своєю життям?
 - a) так
 - b) частично
 - c) ні
13. Що для Вас є найважливішою цінністю?
 - a) чесність
 - b) успіх
 - c) свобода
 - d) безпека
 - e) кохання
14. Чи готові Ви порушити правила заради особистої вигоди?
 - a) так
 - b) іноді
 - c) ні
15. Як Ви оцінюєте свої життєві цінності зараз?
 - a) чітко сформовані
 - b) частично сформовані
 - c) ще формуються
 - d) не замислювався(лась)